

İntiharın Haram Oluşu, Kendi Canını ve Başkalarının Canının Korunmasının Farzlığı

Rıza Üstadi

Özet

Yazar ilk önce intihar konusunu ele alarak, akli ve nakli delillerin yanı sıra, fakihlerin ve müfessirlerin bu konudaki görüşlerini zikrederek intiharn haramlığı konusunda hiçbir tereddütün olmadığı sonucuna ulaşıyor. Ardından makalesinde iki ayrı konu şeklinde, diğer iki mevzuyu ele alıp, fakihlerin sözlerini ve onların delillerini inceledikten sonra şöyle bir sonuca ulaşıyor: her ne kadar akli ve nakli deliller kendi canını ve diğerlerinin canını korumanın vacipliğine delalet etse de, bu iki konuda hüküm ve vaciplik mutlak değildir. Kendini ve diğerlerini korumak bütün halleri kapsamamaktadır.

Bu makalede üç konudan bahsedilmektedir:

Birinci konu: İntiharın haram oluşu

İkinci konu: Canı korumanın vacip oluşu

Üçüncü konu: Başkalarının canını korumanın vacip oluşu

Birinci Konu:

İntiharın Haram Oluşu Ve Bunun Delilleri;

İntiharn haram oluşu üç delil üzere; kitap, sünnet ve akıl çerçevesinde delillendirilmiştir

1- Ayetler

İki ayete dayanarak intiharn haram oluşuna delil getirilmiştir:

Birinci ayet:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنِ
تَرَاضٍ مِّنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا

“Ey inananlar, aranızda, mallarınızı haksız yere ve boşu boşuna yemeyin, ancak karşılıklı bir uzlaşmayla yapılan alışveriş başka ve birbirinizi öldürmeyin, şüphe yok ki Allah, size rahimdir.”¹

Tabersi Mecma ul Beyan’da şöyle demektedir:

“Birbirinizi öldürmeyin” cümlesi için dört anlam tasavvur etmiştir:

- Birbirinizi öldürmeyin
- İntihar etmeyin
- Günahlara duçar olarak, kendinizi helak etmeyin
- İmam Sadık (a.s)dan gelen bir rivayette şöyle buyrulmuştur: Düşmanla olan savaşta canınızı tehlikeye atmayın ve karşısında savaşacak gücünüz olmayan kimseye karşı savaşmayın.²

Muhakkik Erdebili Zubdetul Beyan’da şöyle söylemektedir: “Birbirinizi öldürmeyin” ayeti, intihar etmenin haram olduğuna delalet etmektedir. Bazıları, o ayette kast edilenin, zulüm ile başkalarının malını yiyerek nefsinin helak etmek veya azaba uğramak olduğunu ya da birbirini öldürmek olduğunu söylemişlerdir. bu ayette murat edilenin vurmak ve öldürmek olması da mümkündür; çünkü katl kelimesinin kullanımından vurup öldürmek anlamının çıkarılması uzak bir ihtimal değildir ve bu esas üzere bazıları insanın kendisine zarar vermesinin haram olduğu görüşünü savunmuşlardır.³

Allame Tabatabai el Mizan tefsirinde şöyle demektedir: Cümlenin zahiri (birbirinizi öldürmeyin) intiharı, kendini öldürmeyi yasaklamaktadır. Ancak bu cümlenin “mallarınızı haksız yere yemeyin” ifadesiyle beraber zikredilmesi – ki zahiren bütün müminlerin tıpkı bir nefis gibi olup, var olan mallarını batıl yolda harcayıp sarf etmemeleri vaciptir – belki de “nefs” kelimesinden murat edilenin “enfus” yani, İslami toplumun bütün fertlerinin nefisleri olduğuna delalet ve işaret etmektedir.

Tıpkı belirli bir kişinin ya da onlardan her birinin canlarının, diğerlerinin canı gibi olmasıdır. Bununla birlikte böylesi bir toplumda, kendi canıyla diğerlerinin canı arasında bir fark yoktur ve bir kimse kendini ya da başka birini öldürürse, aslında kendini öldürmüştür. Bu çerçevede “Birbirinizi öldürmeyin” cümlesi mutlak, kendini öldürmek ve aynı şekilde diğer müminlerin canına kıymak olan “intihar”ı da kapsamaktadır.

¹ Nisa Suresi, Ayet 2.

² Mecmeul Beyan fi Tefsiril Kur’an, c.3 sh.78.

³ Zubdetul Beyan s.428.

Cümlenin zahiri (birbirinizi öldürmeyin) intiharı, kendini öldürmeyi yasaklamaktadır. Ancak bu cümlenin “mallarınızı haksız yere yemeyin” ifadesiyle beraber zikredilmesi – ki zahiren bütün müminlerin tıpkı bir nefis gibi olup, var olan mallarını batıl yolda harcayıp sarf etmemeleri vaciptir – belki de “nefs” kelimesinden murat edilenin “enfus” yani, İslami toplumun bütün fertlerinin nefisleri olduğuna delalet ve işaret etmektedir.

Şayet, “Hiç şüphe yok ki, Allah size rahimdir” ayetiyle beraber ele alınırsa, insanın kendisini ölüm meydanlarına atarak ölmesine sebep olması da “katl-i nefis”i yasaklayan ayetin kapsamına girmektedir. Çünkü “katl-i nefis”in rahmetten dolayı yasaklanmasının sebebinin bu mana ile daha uygun ve münasip olduğu anlaşılmaktadır. Aynı şekilde, ayet genişlik ve genellik kazanmaktadır ve bu da ayetin şu bölümündeki sözü teyit etmektedir: “hiç şüphe yok ki, Allah size rahimdir” ifadesi sadece “Birbirinizi öldürmeyin” sözünün nedeni olarak kabul edilir, ayetin her iki kısmının da değil (malları haksız yere yemek ve kendini öldürmek). Ancak bazıları ayetin her iki kısmının da nedeni olarak kabul etmişlerdir.

Allame Tabatabai ayetin devamında rivayetleri ele alırken şöyle diyor: tefsir-i Ayyaşi’de Ali bin Esbat diyor ki: İmam Sadık’ın (a.s) huzurundaydım. Bir kişi gelerek şöyle dedi: bana “Ey inananlar aranızda mallarınızı haksız yere ve boşu boşuna yemeyin” ayeti hakkında bir şeyler anlat. Hazret buyurdu: bundan murat (malı haksız yere yemek) kumardır. Ancak “Birbirinizi öldürmeyin” ayetinin manası şudur ki; Müslümanlardan bir kimse, yalnız başına müşriklerle savaşmaya gider ve onların buldukları yere girer ve sonra da ölür, Allah Teala bu işi yapmasını yasaklamıştır.

Rivayette geldiği şekliyle “katl-i nefis”in tefsiri ayetin geneli içindir bu konuya has kılınması değildir.

“İshak bin Abdullah bin Muhammed bin Ali bin Hüseyin dedi: Hasan bin Zeyd baba-sından rivayet etti – Ali bin EbiTalib (a.s) dedi: Resulullah’tan cebire’yi (yaranın üzerine yapılan pansuman) sordum, buyurdu ki: cenabet guslünde ve abdest alırken elini üzerinden sıvazlamak yeterlidir... Dedim: eğer havanın çok soğuk olduğu bir yerde vücuduna su dökmenin kendisine zarar vereceğinden korkarsa? Peygamber (s.a.a) bu ayeti okudu: “Birbirinizi öldürmeyin, şüphe yok ki Allah size rahimdir.”

İmam Sadık (a.s) buyurdu ki: kendini kasten öldüren bir kimse, cehennem ateşinde ebedi kalacaktır. Allah Teala şöyle buyurmuştur: “Birbirinizi öldürmeyin, şüphe yok ki Allah size rahimdir. “Birbirinizi öldürmeyin, şüphe yok ki Allah size rahimdir. Ve kim had-dini aşarak zulmedip bu işi işlerse onu ateşe sokarız ve bu, Allah’a pek kolaydır.”

Rivayetlerden anlaşılacağı üzere, “Birbirinizi öldürmeyin” ayetinin manası genel anlamdadır.⁴

İkinci ayet:

“Mallarınızı Allah yolunda infak edin, kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayın, iyilik edin. Şüphe yok ki, Allah iyilik edenleri sever.”⁵

Tabersi Mecmeul Beyan’da diyor ki: Bu ayetin anlamı için birkaç görüş bildirilmiştir.

Birinci görüş: bu ayette murat edilen, kendinizi ellerinizle, Allah yolunda infak etmeyi terk ederek helaka sürüklemeyin. Allah yolunda infakı terk etmenizle birlikte düşman size karşı galip gelecektir.

İkinci görüş: burada kast edilen bağışlanmaktan ümidi keserek, günaha bulaşmayın.

Üçüncü görüş: burada ümmet kastedilmiştir şöyle ki; eğer düşman karşısında galip gelmiyorsanız ve kendinizi savunacak gücünüz yok ise onlarla savaşa girmemelisiniz.

Dördüncü görüş: burada murat edilen şudur; sizi zor duruma sokacak şekilde yapılan infakur, israf etmeyin. İmam Sadık’tan (a.s) bu anlama yakın bir rivayette şöyle buyurmuştur: eğer bir kimse sahip olduğu her şeyi, Allah yolunda infak ederse, iyi bir iş yapmamıştır ve bu da bir Tefvik bir başarı olarak tanımlanamaz. Allah Teala’nın şu buyruğu mucibince: “kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayın, iyilik edin. Şüphe yok ki, Allah iyilik edenleri sever.” Yani, dengeli insanı sever.

Ayet, can tehlikesi olan işlerin haram olduğuna delalet etmektedir, yine aynı şekilde korku anında emri bil marufu terk etmenin caiz olduğuna da delalet eder. Çünkü bu iş, kendini ölüme atmaktır. Aynı şekilde bu ayet, imamın kendisinin ya da Müslümanların canının tehlikede olması durumunda kafirler ve asilerle sulh yapılabileceğinin caiz olduğuna da delalet eder.⁶

El Mizan tefsirinin sahibi şöyle diyor: “Mallarınızı Allah yolunda infak edin, kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayın...” Allah Teala bu ayette, mallardan infak etme emrini, Allah yolunda cihada sağlam durabilmek için vermiştir. Olarak belirlemiştir... ve “bi eydikum” ayetindeki “ba” zaid ve tekit içindir. Bu şekilde ayetin manası, kudret ve gücünüzü boşa harcamayın olmaktadır, “elinizle” kelimesi insanın kudret ve gücüne olarak söylenmiştir.

Şöyle denilmesi de mümkündür: “bi eydikum” ayetindeki “ba” sebeptir ve “atmayın”ın gizli mefulüdür, şu halde mana şöyle olacaktır: kendinizi, kendi ellerinizle helaka sürüklemeyin, “tehlike” ve “helaket” aynı anlamdadır. Bu mana insanın döndürülmesidir, öyle ki nerede olduğunu bile bilemeyecek durumda olmasıdır. “Tehlüke” “Tef’ule” vezninde

⁴ El Mizan fi Tefsiril Kur’an c.4 s. 320 – 322.

⁵ Bakara Suresi, ayet 195.

⁶ Mecmeul Beyan fi Tefsiril Kur’an c.5, s.57.

ayn harfinin ötre olmuş halidir ve lügatte, o vezinde “Tehlûke”den başka bir mastar bulunmamaktadır.

Bu ayette söylenen mutlakdır ve burada helaka sebebiyet veren her şey, ifrat ve tefrit dahil yasaklanmıştır. Aynı şekilde, cimrilik ve cihad zamanında malını infak etmekten kaçınmak da, güç ve kuvvetin yok olmasına sebebiyet vererek insanın düşmanın baskısından dolayı helak olmasına yol açacaktır. Yine savurganlık ve bütün malını infak etmek, kıymet bilmezliktir ve toplumsal çöküşü, yaşantının ve ferdin kişiliğinin yok olmasını peşi sıra getirecektir.⁷

Allame, ayetin tefsirinin devamında rivayet kısmında şöyle diyor: Seduk, Sabit bin Enes’ten, o da Peygamber’den şöyle buyurduğunu naklediyor: sultana itaat vaciptir. Her kim sultana itaat etmeyi terk ederse, Allah tealaya itaati terk etmiş ve Allah’ın yasaklarına girmiştir. Allah Teala şöyle buyuruyor: “kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayın...”

Durrul Mensur bir çok yoldan, Eslem ebi Umran’dan rivayet ederek şöyle diyor:

“Biz Konstantiniyye’de (İstanbul) idik, Mısırlıların komutanı Ukbe bin Amir ve Şamlıların komutanı Fezale bin Ubeyd idi. Romalıların büyük bir ordusu karşımızda saf tutmuştu ve biz de onların karşısında saf tuttuk. Bu esnada Müslümanlardan biri, Romalılara saldırdı ve onların arasında kaldı. Müslümanlar şöyle bağırışmaya başladılar: Subhanallah o kendini kendi eliyle helaka sürükledi. Ebu Eyyub, Peygamber’in sahabetisi, durdu ve şöyle söyledi: Ey insanlar, siz bu ayeti bu şekilde anlamlandırıyorsunuz, oysaki bu ayet Ensar hakkında nazil olmuştur. Allah Teâla dinini aziz kıldığında ve dinin yardımcıları çoğaldığında, bizden bazıları gizlice diğer bazılarımıza şöyle dedi: mallarımız yok oldu ve Allah Teâla İslam’ı aziz kıldı, İslam’ın yardımcıları çoğaldı. Bundan sonra en iyisi bizler mallarımızla ilgilenelim, kaybettiklerimizi yerine koyalım. Allah Teâla, Peygamber’ine bu ayeti nazil etti ve bizim sözlerimize cevap verdi: “Mallarınızı Allah yolunda infak edin, kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayın...”

Burada “tehlike”den murat edilen, mal biriktirmek ve işleri düzene sokmak için cihadı terk etmektir.

Ayet’in anlamları hakkındaki farklı rivayetler, bizim ayet hakkındaki görüşümüzü teyit etmektedir. Ayet mutlakdır ve infakın ifrat ve tefrit boyutunu kapsamaktadır, belki infak dışında bir şeyi de kapsıyor olabilir.

2- Rivayetler

Birçok rivayet İntihârın haram olması konusunda deliller içermektedir. Vesailuş Şia’da⁸ birkaç rivayete dayanarak “Bab-u Tahrimi Katil insan nefsehu” başlığı altında bir bab bulunmaktadır.

⁷ El Mizan fi Tefsiril Kur’an c.2 s.64 – 65.

⁸ Vesailuşşia c.19, islamiye baskısı, sh.13.

Birinci rivayet:

İmam Sadık (a.s) buyuruyor ki: "kim kasten kendini öldürürse, cehennem ateşinde ebedi kalacaktır."

Saduk bu rivayeti Ukab-ul A'mal adlı eserinde başka bir sened ile zikretmiştir. Kuleyni Kafi'de, Şeyh Tusi de Tehzib'inde bu rivayeti Vesail'de geldiği şekliyle nakletmişlerdir.

İkinci rivayet:

İmam Sadık (a.s) buyurdu ki: "Kim kasten kendini öldürürse, cehennem ateşinde ebedi kalacaktır. Allah Teâla şöyle buyurmaktadır: Birbirinizi öldürmeyin, şüphe yok ki Allah size rahimdir. Ve kim haddini aşarak zulmedip bu işi işlerse onu ateşe sokarsınız ve bu, Allah'a pek kolaydır."

Rivayetin devamındaki ilavenin Seduk'un sözü olması muhtemeldir.

Üçüncü rivayet:

İmam Sadık (a.s) bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Mümin her türlü belaya müptela olabilir her türlü ölüme duçar olabilir, ancak kendi canına kıymaz."

Dördüncü rivayet:

İmam Bakır (a.s) buyurdu ki: Resulullah (s.a.a)ın huzurunda, Kızman adındaki ashabından söz açıldı ve onun kardeşlerine yardım ettiğinden, onun iyiliklerinden bahsedildi. Peygamber buyurdu: o ateş ehlinden olacaktır. Daha sonra bir kimse Peygamber'in huzuruna geldi ve şöyle dedi: Kızman şehit oldu, Peygamber buyurdu: Allah Teâla her işe muktedir. Sonra bir başkası Resulullah'ın huzuruna geldi ve dedi: o intihar etti. Peygamber buyurdu: Ben Allah'ın Resulü olduğuma şahadet ederim..."⁹

Beşinci rivayet:

Ebi Said Hudri diyor ki: Bir cihada gittiğimiz zaman, dokuz kişilik ya da on kişilik gruplara ayrılır, işleri kendi aramızda bölüştürdük. Bir kısmımızı eşyalarımızı korumaları için eşyaların yanında bırakırdık, bazı dostlarımıza bineklere su verme, yiyecek hazırlama işi verilirdi ve bazıları da Peygamber'in huzuruna giderdi. Bu seferlerden birinde, üç kişilik işi tek başına yapan birisi vardı: terzilik yapar, bineklere su verir ve yemeği de hazırlardı. Peygamber'in huzurunda ondan söz açıldı. Peygamber buyurdu: o ateş ehli bir adamdır. Daha sonra biz düşmanla karşı karşıya geldik ve savaşa koyulduk. O adam gitti bir ok alarak onunla kendini öldürdü. Peygamber buyurdu: Şahadet ederim ki, ben Allah'ın resulü ve kuluym.

⁹ Müstedreki Vesail c.18, sh.216, h.1

3- Akli Delil

İbn İdris Serair'de şöyle diyor: Bir kimse mundar olmuş bir şeyi yemeye mecbur kalırsa, o şeyi yemek ona vacip olur, yemekten kaçınması caiz değildir. Bu konudaki bizim delilimiz şudur: açıktır ki, nefse zararı def etmek, aklın hükmünce vaciptir ve mundar bir şeyi yemekle büyük bir zararın önüne geçecekse, zararı bertaraf etmek ona vacip olmuştur.

Ağa Rıza Hansari, Maidetul Semaviye de şöyle demektedir:

Zorunluluk halinde, acaba haram olan bir şeyi yemek için cevaz var mıdır demek yanlıştır... veya onu yemek vacip mi olur ya da onu terk etmek günah mıdır diye düşünmek. İkinci söz daha açıktır; nefsin korunması vaciptir, aklen ve şer'en tehlikede bu şekilde düşünmek haramdır, zorunlu olduğun vakit o şeyden yemekten kaçınmak haramdır, nefsi korumayı terk etmek ve tehlike anında böylesi bir şüpheye düşmek, haram olmaktadır.

Bütün bu zikredilen delillerden sonra, intiharın haram olması konusunda hiçbir tereddüte mahal olmadığı anlaşılmaktadır, bu açıdan şeraitte şu şekilde nakledilmiştir:

Yenilmesi ve içilmesi haram olan beşinci şey, öldürücü etkisi bulunan zehirlerdir. Ondan az veya çok içmek haramdır. Aynı şekilde insanın kendini helak götüreceği işlerde bulunması da haramdır.¹⁰

İkinci Konu:

Canı Korumanın Vacip Oluşu

Nefsin korunmasının vacip oluşuna, şu şekilde delil getirilmektedir ki, nefsin korunmaması, kendi canına kıymak gibidir, ancak acaba nefsin yok olmaktan korunmaması, bütün hallerde katli nefis ve kendini helaka sürüklemek midir? Acaba

¹⁰ Şerai' el İslam c.3 s.224.

İmam Sadık (a.s)
buyurdu ki: "Kim kasten
kendini öldürürse,
cehennem ateşinde ebedi
kalacaktır. Allah Teâla
şöyle buyurmaktadır:
Birbirinizi öldürmeyin,
şüphe yok ki Allah size
rahimdir. Ve kim haddini
aşarak zulmedip bu
işi işlerse onu ateşe
sokarız ve bu, Allah'a pek
kolaydır."

mundar köpek eti yemek zorunda kalan bir kimsenin onu yemekten kaçınarak ölmesi durumunda, onun için kendini öldürdü diyebilir miyiz? Aynı şekilde, eğer bir kimsenin sadece abdest alabileceği ya da susuzluğunu giderebileceği kadar suyu varsa, şu halde eğer o su ile abdest alır ve susuzluktan ölürse, o canına kıymış olur mu?

Kendi canına kıymakla, nefsinin korunmaması arasında orta bir yolun var olduğunu söylemek mümkündür. Kendini ölümden ve yok olmaktan korumayan herkesin canına kıydığı söylenemez. Ayetlerin ve rivayetlerin ortaya koyduğu şey, kendini öldürmek, intihar etmektir, ama nefsin korunmasının vacip oluşu, hatta katli nefis durumu dahi bunun doğruluğunu göstermez. Bunun bir delili yoktur, ancak nefsi korumanın aklen vacip olduğunun söylenmesi yahut ayrıntılı bir rivayetin olduğunun söylenmesi, Sahihe-i Muhammed bin Azafir ve Mursele-i Seduk'un imam Sadık (a.s.)dan daha sonra nakledeceğimiz rivayet bu konuda delil olabilir.

İbn Berrac'ın Cevahirul Fakihde naklettiği gibi bazı fakihlerin sözlerinden anlaşılan şudur ki, o nefsinin ölümden korunmaması, bir nevi kendini öldürme, nefsinin yok etme olarak görmektedir.

Diyelim ki bir kimse zorunluluk halinde yiyecek mundar bir şey bulamadı ve başkasına ait olan bir yiyeceği buldu ve onu satın alacak gücü de yok ya da onu satın alacak gücü var ama o yiyeceğin sahibi satmaya yanaşmıyor, ona bir şeyin karşılığında ya da karşılıksız bir şey vermiyor. Şu halde acaba, mecbur kalan kimse o yiyeceği elde etmek için sahibiyile kavga edebilir mi?

Bu soruya verilecek cevap evettir. Yiyecek için onunla kavga edebilir, çünkü zarara karşı kendini bilfiil (bazı nüshalarda bilakl olarak geçmiş) savunmak vaciptir. Yine Allah tealanın sözüne isnaden: "kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayın..." ve "birbirinizi öldürmeyin..." aynı şekilde özellikle Peygamber'den de şöyle rivayet edilmiştir:

"Her kim bir Müslüman'ın öldürülmesine bir söz ile dahi yardım ederse, kıyamet günü yanında şöyle yazılmış olarak gelir: "Allah'ın rahmetinden ümidini kesmiş kimse."¹¹

Nefsi zarardan korumak, nefsi katletmeye yardım etmekten daha evladır.¹²

Nefsi korumanın vacip oluşunu – her ne kadar nefsi korumamak, nefsi katletmek anlamına gelmeseyse bile – imam Sadık'tan (a.s.) ayrıntılı bir rivayet ile ispat etmek mümkündür:

İmam Sadık (a.s.) buyuruyor ki:

Allah Teâla insanın bedensel kuvvetini sağlayan ve insanın iyiliğine olan şeyi bilmektedir ve onu, fazlından dolayı onların maslahatı için onlara helal ve mübah kılmıştır. Aynı şekilde, onların zararına olan şeyi de bilmektedir ve onu yasaklamış, onu insanlara haram kılmıştır. Sonra da bu şeyi zorunluluk durumunda, bedenlerinin gücü sadece buna bağlı

¹¹ Mustedreki Vesail c.3 bab.2 ebvabi kisas fi nefis s.250 h.4, Sünen ibni Mace c.2, s.134

¹² Cevahirul Fikh, ibni Berrac s.208

olduğunda helal kılmış ve onlara sadece ihtiyacınız kadar, ancak fazlası değil diye faydalanmalarını emretmiştir.

Bu anlama yakın Muhammed bin Abdullah ve Sahihei Muhammed bin Azafir gibi başka mürsel rivayetler de vardır.

Aynı şekilde Seduk'un mürsel rivayeti de bu manaya delalet etmektedir:

İmam Sadık (a.s) buyurdu ki: eğer bir kimse leş, kan ve domuz eti yemeye mecbur kalır da onlardan yemez ve ölürse, kafirdir.

Her ne kadar ayetlerin zahiri rivayetler göz önüne alınmadığında zaruret halinde haram olan bir şeyi yemenin vacip olduğunu değil de, cevaz verildiğini gösterse de, zaruret ayetleri, rivayetlerin eşliği ve yardımı ile ele alındığında nefsi korumanın vacip oluşu görülebilir. Bu ayetler şunlardır:

“Allah size ancak ölüyü (leş), kanı, domuz etini ve Allah’tan başkası adına kesileni haram kıldı. Her kim bunlardan yemeye mecbur kalırsa, başkasının hakkına saldırmadan ve haddi aşmadan bir miktar yemesinde günah yoktur. Şüphe yok ki Allah çokça bağışlayan çokça esirgeyendir.”¹³

“Leş, kan, domuz eti, Allah’tan başkası adına boğazlanan, boğulmuş, (taş, ağaç vb. ile) vurulup öldürülmüş, yukarıdan yuvarlanıp ölmüş, boynuzlanıp ölmüş (hayvanlar ile) canavarların yediği hayvanlar – yetişip kestikleriniz müstesna - ... Size haram kılındı... kim gönülden günaha yönelmiş olmamak üzere açlık halinde dara düşerse (haram etlerden yiyebilir). Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.”¹⁴

“De ki: Bana vahyolunanda, leş veya akıtılmış kan yahut domuz eti -ki pisliğin kendisidir- ya da günah işlenerek Allah’tan başkası adına kesilmiş bir hayvandan başka, yiyecek kimseye haram kılınmış birşey bulamıyorum. Başkasına zarar vermemek ve sınırı aşmamak üzere kim (bunlardan) yemek zorunda kalırsa bilsin ki Rabbin bağışlayan ve esirgeyendir.”¹⁵

“(Allah) size, sadece ölü hayvanı, kanı, domuz etini ve Allah’tan başkası adına kesilen hayvanı haram kıldı. Ancak kim mecbur kalırsa (başkalarının haklarına) saldırmaksızın, sınırı da aşmadan (bunlardan yiyebilir). Çünkü Allah çok bağışlayan, pek esirgeyendir.”¹⁶

“Oysa Allah, çaresiz yemek zorunda kaldığımız dışında, haram kaldığı şeyleri size açıklamıştır.”¹⁷

¹³ Bakara Suresi, ayet 173.

¹⁴ Maide Suresi, ayet 3.

¹⁵ En'am Suresi, ayet 145.

¹⁶ Nahl Suresi, ayet 115.

¹⁷ En'am Suresi, ayet 119.

Özet olarak, “katl-i nefis” ve “kendini helaka sürüklemek” olarak addedilen her hangi bir durumla yüz yüze kalırsa, bu işin haram olduğunda şek ve şüphe yoktur. Lakin, eğer katl-i nefis ile değil de hıfz-ı nefsi (nefsini korumayı) terk etmek durumunda kalırsa, bu durumun haram olduğuna dair, katl-i nefsin haram olmasına dair olan delillerin dışında başka delillere de ihtiyacı var mıdır? Tıpkı, fakirlik ve ihtiyacını insanlara belli etmemek isteyen, dolayısıyla tedavisini yapmayan hasta birisi gibi, ya da ihtiyarlıktan dolayı meydana gelen tedavisi pahalı bir hastalıktan, gücü olsa bile tedavi için çabalamayan bir kimse, yahut canı pahasına tehlikeli seferlere çıkan bir tacir gibi, veya açlığını, susuzluğunu gidebilecekken, çeşitli vesilelerle kendi tedavisini yapabilecekken fedakarlık yapıp din kardeşini kendine tercih eden bir mümin gibi.

Dikkatle baktığımızda akıl sahiplerinin ve Müslümanların nezdinde, katl-i nefis’in ve kendini helaka sürüklemenin kötü ve çirkin bir iş olduğunu görüyoruz. Ancak nefsi ve bedeni korumayı terk etmek onların nezdinde böyle değildir. Şu halde onların görüşleri de katl-i nefis’in ve kendini helaka sürüklemenin, her zaman nefsi korumayı terk etmek anlamına gelmediğine şahitlik etmektedir. Halk arasında meşhur olan bir söz vardır, şöyle söylenmektedir: “bedenin korunması ya da sağlığın korunması vacibattandır”, genel anlamda bunun kitap ve sünnette bir delili yoktur, ancak burada kasıt akli olarak vaciptir denilebilir.

Farz edelim ki, nefsi korumak, eğer terk edilmesi durumunda katl-i nefis olmayacaksa bile vaciptir. Bu vacibi terk etmenin günahı, tıptı diğer vacipleri terk etmenin günahı gibidir. Rivayetlerde söylenen katl-i nefis’in günahı gibi değildir: “kim kasten kendini öldürürse, cehennem ateşinde ebedi kalacaktır.” Bu amelin karşılığı ise, yapılan işte vacibin diğer vacip karşısında yahut bu haram ile bir başka haram arasındaki ehem ve mühim durumuna göre ortaya çıkacaktır. Çünkü her hangi bir vacibi terk etmek ile katl-i nefis arasında, önem durumuna göre büyük bir fark vardır.

Bütün bu ele alınan konular ışığında, bir kimse fakihlerin sözüne tabi olursa, açık bir şekilde onların nefsin korunmasının vacip olduğuna ve bunun dinin değişmez hükümlerinden olduğuna dair fetva verdiklerini görecekler. Tıpkı Şeyh Tusi gibi, El Hilaf kitabında şöyle diyor:

Bir kimse, mundar bir şeyden yemek zorunda kalırsa, o şeyden yemek ona vaciptir ve onu yemekten kaçınması caiz değildir. Lakin, Şafii bu konuda iki yön zikretmiştir: Biri aynen bizim dediğimiz şeydir ve diğeri ise Ebu İshak’ın şu sözüdür: böylesi birisi için mundarı yemek vacip değildir; çünkü onun için mundar yemekten kaçınmasının sebebi necaset ile kirlenmek istememesidir.

Bizim söylediklerimizin delili, şudur ki; nefis’e gelen zararları önlemenin vacip olduğunu biliyoruz. O halde zorunluluk halinde mundar olan bir şeyin yenilmesi mübah olmaktadır ve bu şekilde nefis için daha büyük bir zarar önlenebilecek ise, o şeyin yenilmesi vacip olacaktır.

Merhum Tabersi Muntehab-ul Hilaf da şöyle diyor: Bir kimse mundar yemek zorunda kalırsa, o mundardan yemek ona vaciptir ve yemekten kaçınması caiz değildir; açıkça

bildiğimiz üzere nefis'e zararı olan şeylerden korunmak vaciptir, bununla birlikte burada ikinci bir yol bulunmamaktadır.

İbn Berrac şöyle diyor: Bir kimse zorunluluk halinde yiyecek mundar bir şey bulamadı ve başkasına ait olan bir yiyeceği buldu ve onu satın alacak gücü de yok ya da onu satın alacak gücü var ama o yiyeceğin sahibi satmaya yanaşmıyor, ona bir şeyin karşılığında ya da karşılıksız bir şey vermiyor. Şu halde acaba, mecbur kalan kimse o yiyeceği elde etmek için sahibiyile kavga edebilir mi? Bu sorunun cevabı evettir, yiyecek için onunla kavga edebilir, çünkü zarara karşı kendini bilfiil (bazı nüshalarda bilakl olarak geçmiş-tir) savunmak vaciptir ve yine Allah tealanın sözüne isnaden: "kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayın..."

Yine devamında şöyle diyor: Eğer zorunluluk halinde olan bir kimse, yiyeceğin sahibiyle kavga eder ve onu öldürürse, bu kimsenin hükmü ne olacaktır?

Cevabı şudur: Zorunluluk halinde olan kimse, yiyeceğin sahibini öldürürse zorunluluk halinde olan kimse için bir sorumluluk yoktur, yiyeceğin sahibinin kanı heder olmuştur, çünkü onu hak üzere öldürmüştür. eğer kavgada yiyeceğin sahibi, zorunluluk içinde olan kimseyi öldürürse, ölen kimsenin kanının hesabı onun üzerindedir, çünkü o (zorunluluk halinde olan kimse) zulüm ile öldürülmüştür.

Esbahu Şia da şöyle yazmaktadır: Zorunluluk halinde olup da yemek için mundar bir şey bulamayan kimsenin yanındaki arkadaşında onu hayatta tutacak kadar yiyecek vardır, ancak o arkadaşı da ne satmaya, ne ödünç vermeye ne de karşılıksız vermeye yanaşmamaktadır. Bu durumda zorunluluk halinde olan kimse gücü yettiğinde yiyeceğin sahibiyile savaşır ve onu öldürürse, yiyecek sahibinin kanı heder olmuştur ve eğer yiyecek sahibi zorunluluk halinde olan kimseyi öldürürse, onun kanının hesabı onun üzerinde olacaktır.

Serair'in müellifi şöyle diyor:

Bir kimse, çaresiz bir şekilde mundar yemeye mecbur olursa, mundarı yemek o kimseye vacip olur ve onu yemekten kaçınması caiz değildir. Bu konudaki açık delilimiz şudur: biliyoruz ki, nefsi gelen zararlardan korunmak aklen vaciptir ve eğer mundarın yenilmesiyle, nefse gelecek daha büyük bir zararın önüne geçilirse, o mundarı yemek vacip olur.

Şerayi'nin müellifi yine şöyle demektedir: Zorunluluk sahibi bir kimse bir başkasının yiyeceğinden yemeye mecbur kalır ve o yiyeceği satın almaya gücü yetmezse, yemek sahibinin o yiyeceği zorunluluk sahibi kimseye bağışlaması vaciptir, çünkü bağışlamaktan kaçınması durumunda müslümanın ölümüne yardım etmiş olacaktır... ve eğer bu durumda yemek sahibi bağışlamaktan kaçınırsa, zorunluluk sahibi kimse kendisini helaka götürecektir zorunluluk halini gidermek için kavga edilebilir.

Allame Hilli, Kavaid'de şöyle diyor: Zorunluluk halinde olan bir kimse, başkasına ait olan bir yiyeceğe ulaşır, ve o yiyeceğin sahibi de zorunluluk halinde olan biri olursa, o yiyecek üzerinde öncelik hakkı sahibinindir... ve eğer zorunluluk halindeki kimsenin ödeyecek parası olmazsa, yiyeceğin sahibine o yiyeceği bağışlamak vaciptir ve eğer en-

gel olursa, zorunluluk sahibi o yiyeceği zorla alabilir ve eğer yiyecek sahibi vermez ve kendini savunursa, yiyecek sahibini öldürebilir.

Şehid-i Evvel derslerinde şöyle demektedir:

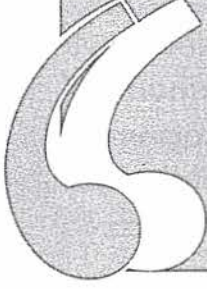
Haram olan şeyler hakkında şimdiye kadar söylediklerimiz, ihtiyar sahibi olunan durumlarla alakalıydı. Bununla birlikte, eğer ölmekten korkarsanız..., adı geçen bütün ayrıntılı bir şekilde anlatacağımız üzere haramları yemek, helal olacaktır. Nefsi korumanın vacip olması yönüyle onları yemek zorunluluk halindeki kimseye vacip olacaktır. Ölmekten korkmakta, ölümlü yüz yüze gelmek şart değildir, ölüm korkusu bile mübah olmasını gerekli kılar.

Şehid-i Sani, Mesalik'te şöyle diyor:

Zorunluluk sahibi bir kimse, bir başkasına ait helal bir yiyeceğe ulaşırsa, iki ihtimalden başka bir hal yoktur: ya yiyeceğin sahibi orada hazırdır ya da orada hazır değildir. Eğer, orada hazır bulunuyor ve kendisi de zorunluluk halinde olup o yiyeceğe ihtiyacı varsa, öncelik kendisindedir. Zorunluluk sahibi olan diğer kimse, o yiyecek, sahibinin ihtiyacından fazla değilse ondan alma hakkına sahip değildir, ancak yiyeceğin sahibi olmayan kimse peygamber olursa, bu halde yiyecek sahibinin o yiyeceği bağışlaması üzerine farz olur. Aynı şekilde yiyeceğin sahibi – ki kendisi de zorunluluk sahibi olup o yiyeceğe ihtiyacı olursa onu bağışlaması farz değildir – fedakarlık ederek diğer ihtiyaç sahibini kendine tercih ederse, bu fedakarlığın caiz olması üzerinde konuşmak gerekir. Burada iki görüş söz konusudur, daha doğru olan görüşe göre fedakarlık caizdir. Farz edelim ki, bu iki kişinin İslam nazarında eşit olmaları, Allah Teala'nın sözüne olan ihtiramdan dolayı: "kendi ihtiyaçları olduğu halde isar'da bulunurlar" mucibince ve hedeflenen şey, nefsin korunması gerekliliğidir ve bu hedef, ikisi içinde geçerli olduğu için, bu ikisi arasında bir tercih yapılamaz. Burada isar'a cevaz verilmemesi ihtimali de vardır; şundan dolayı ki, kişi yiyeceği bağışlamayarak kendi nefsinin koruma gücüne sahip olacaktır, bu halde o yiyeceğin bağışlanması caiz değildir, çünkü o yiyeceğin bağışlanması onu helaka sürüklenmesine neden olacaktır. Elbette şöyle de denebilir; bu iş nefsinin helaka sürüklemek değildir, tıpkı savaş meydanında bir mücahidin kendisi gibi (savaşıma kudretindeki) bir kimseyle karşı karşıya gelmesi gibi, ölebilmek ihtimalinin belirmesi, nefsinin helaka sürüklenmenin örneği değildir. Eğer bu şekilde öldürülürse, helak olmamış, aksine kat kat (derece olarak) ödüllendirilmiştir.

Yiyecek sahibi eğer zorunluluk derecesinde yiyeceğe ihtiyaç duymuyorsa, zorunluluk sahibi kimseye yiyeceğini vermesi vaciptir, o kişi ister müslüman olsun, ister zammî, isterse emanda olan birisi olsun. Aynı şekilde hali hazırda o yiyeceğe ihtiyacı olmasa bile gelecekte o yiyeceğe ihtiyaç duyacağı aşikar olursa, zorunluluk halindeki kişi yine bu surette o yiyeceği sahibinden alır ve vermemesi durumunda onunla savaşırsa, eğer yiyeceğin sahibi bu kavgada zorunluluk sahibi kimseyi öldürürse, kısas edilir.

Eğer yiyeceğin sahibi zorunluluk sahibi kimseyi men eder ve o da açlıktan ölürse, acaba şer'i mesuliyeti olacak mıdır, yoksa olmayacak mıdır? Burada iki yön söz konusudur: şer'i sorumluluğun olmadığı yönüyle, yiyeceğin sahibi helaka sürükleyecek bir iş

Nefsin yok olmaktan, ya da başka bir şeyden korunması vaciptir. Bununla birlikte, ölüm korkusu olduğu halde bu şeylerin yenilmesinden kaçınılması, caiz değildir. Çünkü zararın ortadan kaldırılması ve özellikle de canı yitirmeye sebep olacak bir zararın ortadan kaldırılması vaciptir.

yapmamıştır, şer' en sorumlu tutulduğu yönüyle ise, mevcut şartların gereği zorunluluk sahibi kişiyi, onun malında hak sahibi yapmıştır ve tıpkı onu kendi yemeğinden men etmiş gibi olmuştur.

Zorunluluk sahibinin mundar yemesinin cevazı konusunun devamında yine şöyle diyor:

Acaba mundar yemek belirli şartlar dahilinde mi caiz sayılmıştır, vacip ya da caiz olması ruhsatın aslında baki midir ve zorunluluk sahibi kimse onu yemekten kaçınabilir mi? Burada iki görüş vardır, daha doğru olanı birinci görüştür; yemeyi terk etmek helaka sürüklenmeye bir nevi yardım sayılır ve Allah Teala ayette: “kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayın...” diye buyurarak bunu yasaklamıştır, bu yüzden helakı önlemek için helal yemeği yemek vaciptir. İkinci görüş ise, haram olması dolayısıyla mundar bir şeyi yemekten çekinmek ve kaçınmak bir tür vera (takva) olarak kabul edilmektedir. Bu tıpkı küfrü gerektirecek sözleri söylemeye zorlanan birisinin, bu sözleri söylemekten kaçınıp, ölmesi gibidir. Bu zayıf bir görüştür, çünkü zorunluluk halinde yenilen haram yiyecek, artık haram olarak kabul edilmez. Bununla birlikte bunu terk etmek vera olmayacaktır. Küfrü izhar edecek sözler ile mundar bir şeyi yemek arasındaki fark oldukça aşikardır. Çünkü kendisinden küfrünü izhar etmesi istenilen kimse, eğer bundan kaçınırsa ve ölüme razı olursa, onun bu teslimiyeti izzet ve yüceliktir, İslam'ın azamet ve şerefini izhar etmektir. Haram yemenin aksine, bu korunması uğrunda canını feda etmeye değer bir şeydir.

Keşf'ul Lisam'da şöyle denmiştir: Bize göre yemek (mundar veya haram olan herhangi diğer bir şey) nefsin yok olmaktan, ya da başka bir şeyden korunması, vaciptir. Bununla birlikte, ölüm korkusu olduğu halde bu şeylerin yenilmesinden kaçınılması, caiz değildir. Çünkü zararın ortadan kaldırılması ve özellikle de canı yitirmeye sebep olacak bir zararın ortadan kaldırılması vaciptir.

Men la Yehzurul Fakih'te imam Sadık'tan (a.s) şöyle rivayet olmuştur: Eğer bir kimse leş, kan ve domuz eti yemeye mecbur kalır da onlardan yemez ve ölürse, kafirdir.

Allame, İrşad El Ezhan'da şöyle diyor: Şu nebizlerin (içkilerin) hiç biriyle (arpa suyu, hurma, üzüm vb. şeylerin şarabı) tedavi uygulamak caiz değildir, ... ve zaruret halinde, göz tedavisinde sarhoşluk verici şeyleri kullanmak caizdir.

Muhakkik Erdebili, Şerhi İrşad elEzhan'da rivayetleri naklettikten sonra şöyle diyor:

“Bu rivayetler, sarhoşluk veren şeylerin haramlığına, özellikle de şarabın kullanılmasının (tedavi için) haram olmasına delalet eden birçok deliller içermektedir. Ancak rivayetlerin

İnsanın ihtiyaç duyduğunda ona olan mecburiyetini ortadan kaldıran her şey helaldir. Bunun delili akıl ve nakildir, bu yüzden bundan kaçınmak akli ve nakli deliller ışığında doğru değildir. Aynı şekilde leş ve domuz etinin yenilmesine cevaz verilmesi konusunda ayetlerde ve rivayetlerde bilgi verilmiştir.

genelliği ve mahsus rivayetlerin çoğunun sahih olmaması, buna ilave olarak nefsi helaka sürüklemenin yasak oluşu ve nefsi korumanın emredilmiş olması ve yine zararın önlenmesi, imkan dahilindeki akli, nakli, kitap, sünnet ve icma delilleri, bunun kullanılmasına cevaz verdiğine delalet eder...

... İnsanın ihtiyaç duyduğunda ona olan mecburiyetini ortadan kaldıran her şey helaldir. Bunun delili akıl ve nakildir, bu yüzden bundan kaçınmak akli ve nakli deliller ışığında doğru değildir. Aynı şekilde leş ve domuz etinin yenilmesine cevaz verilmesi konusunda ayetlerde ve rivayetlerde bilgi verilmiştir. Özellikle Mursele Muhammed bin Abdullah ve İmam Sadık'ın (a.s) ashabından bir kısmının, bazı şeylerin haram oluşunun sebepleriyle ilgili yapılmış olan rivayetler, buna delalet etmektedir. Bu rivayette zikredilmiştir: "onlara zararı olan şeylerden nehiy edildiler ve onlara haram kılındı sonra zorunluluk hali istisna kılınarak, bedeninin ayakta kalamayacak durumda olması halinde helal edildi, ancak bedeninin gücüne kavuşmasına yetecek kadar daha fazlası değil." Bu rivayetin senedinde itibar edilmesinde zararı olmayacak bir cehalet vardır. Bu rivayet, şarap içmeye ve haram olan diğer şeylerden istifade etmeye, zarardan sadece onlar vasıtasıyla kurtulacağı surette cevaz verildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu cevazın hastalığın tedavisinde ve aynı şekilde hastalık sırasında bunları yemenin ve içmenin vacip olmasını gerektirmesi de uzak bir ihtimal değil..."

Vahid Behbehani (r.a) Haşiye-i Şerhi İrşad'da, "bu rivayetin senedinde itibar edilmesinde zararı olmayacak bir cehalet vardır." Sözü'nün altında şunları söylemiştir: Kuleyni onu mürsel olmayan bir senedle, Seduk ise onu Muhammed bin Ezafir'den, o da babasından, babası da İmam Sadık'tan (a.s) sahih bir sened ile rivayet etmişlerdir. Buna ilaveten, nefsi korumadan, öncelikli bir sorumluluğun varlığı söz konusu değildir; her ne kadar onun vacipliği tekit edilmişse de, günlük namazlar ve bunun da ötesinde hatta usuli dinde, nefsi korumak için takkiye yapılması gibi daha vacip farzdır ve Allah Teala buyuruyor ki: "Kim imanından sonra Allah'a (karşı) inkara sapıp da, - kalbi imanla tatmin bulmuş olduğu halde baskı altında zorlananlar hariç - inkara göğüs açarsa..." Rivayetlerde şöyle nakledilmiştir: "Takiyesi olmayanın dini yoktur." "Takiye bizim dinimiz ve babalarımızın dinidir." Takiyenin önemini anlatan ve tekitle gerektiğinde yapılmasını söyleyen başka rivayetler de vardır... Takiyenin nefsi korumak için olduğu aşikardır.

Bunlara ek olarak zikredilen rivayet, Emal-i Seduk'ta şu senetle gelmiştir: “Şeyhe İbn Velid'den, o Seffar'dan, o Muhammed bin Hüseyin bin Ebil Hattab'dan, o Muhammed bin İsmail bin Bezi'den, o Muhammed bin Ezafir'den, o babasından, o da İmam Bakır'dan (a.s.)” İlel-i Şerayi' de şu senetle gelmiştir: “Babasından, o Sa'd'dan, o Ahmed bin Muhammed bin İsa ve İbrahim bin Haşim Cemian, o Muhammed bin İsmail bin Bezi'den, o Muhammed bin Ezafir'den, o Babasından, o İmam Bakır'dan (a.s.)” Yine aynı şekilde bu rivayeti, sahih tarik ile, Muhammed bin Ezafir'den, o da bazı kimselerden ta İmam Bakır (a.s) ve İlel'de “Muhammed bin Ali bin İbrahim babasından, o da babalarından” şeklinde nakledilmiştir. Şeyh Tusi şu senedle: “Muhammed bin Ahmed bin Yahyadan, o İbrahim bin Haşim'den, o Amr bin Osman'dan v.b” Ayyaşi tefsirinde şu senedle: “Muhammed bin Abdullah'tan, o da İmam Sadık'ın (a.s) bazı ashabından, onlar da İmam Sadık'tan (a.s)” nakletmiştir. Bereki (ya Buki?) de bu rivayeti Mehasin'de Kuleyni'nin naklettiği sened ile, Mürsel (irsal) olmadan nakletmiştir. Oysa Kuleyni ve Seduk kendi kitaplarının başında şöyle demişlerdir: “Bu kitapta zikredilen rivayetlerin, sıhhatine inanmışlardır.”

Bunların ışığında bu rivayetin en yüksek dereceden muteber ve hüccet olduğu anlaşılmıştır. Ek olarak, bu rivayetin geldiği bazı tarikler sahihti ve ayrıca şöhret, senedin zayıflığını gerektirmiş olsaydı, rivayetin hüccet oluşuna yeterli olurdu ve fıkıh da bu eksenedir, bu haliyle rivayetin zayıflığını telafi etmesi düşünülemez.

Şu ana kadar söylediklerimize şunu da ilave edelim ki, bütün sorumlulukların semeresi, sorumluluk sahibinin bekasından sonradır. (Bu halde, sorumluluk sahibinin bekası, sorumluluklardan daha önemlidir.) Zorluğu ve sıkışıklığı gidermek, bunun da ötesinde eli açıklık Şarih'in (Muhakkık Erdebili) akli ve nakli delillerini, destekler niteliktedir. Bunlara ilaveten nefsin korunması, kur'an'ın yakınlarından ve mütevatir hadislerden olup, bütün bunlara zararı ortadan kaldırmayı ve birbirine de zarar vermeyi de ekleyebiliriz. Mefatih-i Şerayi kitabında da şöyle zikredilmiştir: “... susuzluktan perişan bir halde olup, ölmekten korkan bir adamın, bir şekilde şarap elde etmesi sorulduğunda buyurdu: sadece ihtiyacını giderecek kadar şaraptan içebilir.” Rivayetler mütevatir olup, yine icma ve akıl, Allah'ın haram kıldığı her şey zorunluluk halinde helal olur diye delil getirmektedir.

Müstened-ül Şia şöyle diyor:

Yiyecek sahibinin, o yiyeceği zorunluluk halinde bulunan kimseye bağışlamasının vacip olması gibi, zorunluluk halinde bulunan kişinin de onu kabul etmesi vaciptir, sebebi de açıktır. Eğer yiyeceğin sahibi, yiyeceği bağışlamaktan kaçınırsa, gerekirse zor kullanarak yiyeceği ondan alabilir, hırsızlık ve kavgayla da olsa, nefsi korumak vacip olması hasebiyle, daha önceliklidir. Bununla birlikte nefsi korumanın delili, başkasının malını zorla ele geçirmekle çelişse de, esasa rücu etmektedir... Belki (yiyeceği almak için kavga etmek) nehyi anil münker yönüyle ele alındığında vaciptir, ve diğerlerinin de zorunluluk halinde bulunan kimseye nehyi anil münker'de ve yiyeceği almasında yardım etmeleri vaciptir.

Cevahir kitabının yazarı şöyle diyor:

Acaba haram olan bir yiyecekten, nefsi korumak için yemek vacip midir? Bazıları vacip olduğunu söylemişlerdir, bazılar sözün zahiride bu konuda icma olduğunu iddia

etmişlerdir ve doğru olan da budur. Zararı def etmenin ve nefsi korumanın vacip oluşu yönüyle ve önceki mürsel rivayetlerde ve ashabın amelinde vardır. Bu söz Şafii'nin iki görüşünden birisine muhaliftir, Şafii diyor ki, caizdir vacip değil. Çünkü (o şeyi yemekten kaçınmak) bir tür takva'dır (vera) bununla birlikte bu işe sabretmek (ve onu yemekten kaçınmak) tıpkı, kendisinden küfrünü açıklamasını istenen kimsenin, bunun yerine ölümü kabul etmesi gibidir.

Bu görüşteki sorun açıktır ve küfrünü açıklamaktan kaçındığı için öldürülmekle, haram bir şeyi yemekten kaçınmak arasındaki fark ortadadır, elbette bu hükmü onun ölçüsü olarak (küfrü açıklamaktansa ölmeye cevaz verilmesi) kabul ettiğimizi farz edersek... Şimdiye kadar zikredilen delillerin ışığında haram yiyeceğin yenilmesinin caiz olduğu, nefsi korumak babından da vacip olduğu anlaşılmıştır. Bu yüzden burada cevaz, mübah ve iki tarafın da eşit olması manasında değildir. Evet, nefsin korunması dışında kalan durumda, bu sözün bir anlamı olması mümkündür.

... Eğer yiyeceğin sahibi, onu bağışlamazsa, zorunluluk halinde olan kimse, zor kullanarak yiyeceği ondan alabilir, hatta onu almak için savaşabileceğini bile söylemişlerdir, belki de yiyeceğin sahibiyle savaşmak ona vaciptir. Metinlerde geçtiği üzere nefsi korumak için o yiyecekten yemek ona vaciptir. Her ne kadar bazıları bu işi bir görev adı altında savunsalar bile bütün bu söylenenler için eleştiri getirilebilir.

İmam Humeyni'nin(r.a) Risalet-ut Takiyye kitabında şöyle denilmektedir:

Nefis için, namus için ve mal için korktuğundan dolayı takiyye yapmak, takiyyenin kısımlarındandır. Bu tür takiyye kendiliğinden vacip değildir. Vacip olan helak olma durumunda nefsin korunmasıdır, takiyye bunun için bir mukaddimedir.

Bu tür rivayetlerde (İmamlardan (a.s) uzaklaşmaya her ne kadar öldürülme korkusuyla bile olsa, cevaz verilmediğine delalet eden rivayetler) ilmi ve ameli yönden faydası olmadığından, aynı şekilde akli hüküm ile nefsin korunmasının lüzumundan ve yaratıcının nefsin korunmasına gösterdiği ihtimamdan dolayı, takiyye ile ilgili rivayetlerde ve ayette geçen "kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayın" cümlesinden "yed" el kelimesinin kaldırılması imkansızdır. Bu rivayetlerde, sened yönünden kusuru olmayan bir rivayet bulamadık.

Tahrir-ul Vesile'de şöyle yazıyor:

Söylenen bütün haramlar zaruret halinde mübahırlar ve bu, ya nefsi korumanın gerekliliği ve ölmeyecek miktarda o şeyden yemenin delilidir veya...

Nefsi korumak ve harama bulaşmak arasında kalınan her durumda, harama düşmeyi tercih etmek vaciptir. Bununla birlikte böylesi bir vaziyette haramdan uzak durmak caiz değildir ve şarap, toprak ve diğer haram olan şeyler arasında bir fark yoktur.

Minhacu Salihin'de Ayetullah Hoi (r.a) şöyle diyor: "Zorunluluk durumunda kalan bir kimse, ölmeyecek miktarda haram olan yiyecekten yiyebilir, ancak "Bağiy" olmamak kaydıyla. Bağiy imam aleyhine isyan eden kimsedir. Ya da kastedilen avdaki bağiylik ki, oyun ve eğlence için avlanmaktır veyahut, "Addi" yani yol kesen hırsız demektir. Elbette

bağiy ve addi de aklen vacip olması babından iki kötü işten daha az kötü olana bulaşarak, harama düşerler, lakin bu işinin cezasını da görecekler. Ama imama karşı isyan eden kimse için, katlinin vacip olması hükmünün verilme ihtimali uzak bir ihtimal değildir.

Çağdaş müçtehitlerden bazıları, “acaba aşağıdaki özellik göz önüne alındığında... bu tür hastaları oksijen tüpünden ayırabilir miyiz?” sorusuna şöyle cevap vermişlerdir: “Oksijen tüpüne bağlamak, gerekli ve standart bir tedavi olmazsa, vacip değildir, ancak oksijen tüpüne bağladıktan sonra çıkarmakta problem vardır”. Bu fetvadan anlaşıldığı üzere gerekli ve standart olmayan tedavi ve ilaçların kullanılması vacip değildir.

Özet olarak söylemek gerekirse: Biz fakihlerin nefsi korumayı dinin esaslarından saydıklarını kabul ediyoruz, lakin aynı şekilde onların sözlerinden anlaşılan odur ki, bunun vacip olmasının, akli hüküm ve nefsi korumayı terk etmenin kötülüğünün dışında bir delili yoktur. Bu delil lubbi delildir (Lubbi delil, lafzi delilin karşıtı olup, içinde belli bir lafız olmayan delildir. İcma ve siret lubbi delillerden olup ayet ve rivayetler ise lafzi delillerden sayılmaktadır), mutlak değildir, bununla birlikte şüpheye düşülen durumlarda delilden şüpheye düşmek, delilin olmaması gibidir ve burada esastan yoktur hükmü geçerlidir. Allahu alem.

Sonuç

Sonuçta, takiiye ile ilgili rivayetleri, takiiyenin ya da takiiye kapsamına giren bir bölümünün, nefsin korunmasının vacip oluşundan dolayı, vacip olduğuna delil olması ve işaret etmesi dolayısıyla burada zikredeceğiz. Bu rivayetler aynı şekilde yüce Allah’ın, akli hükmü ve nefsi korumanın vacip oluşunu onayladığının da göstergesidir.

1- Huzeyfe “kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayın...” ayeti için şöyle diyor: bu ayet takiiye hakkındadır.

2- Mümin bir kimse, canından korktuğu ve zorunluluk halinde takiiye yapabilir. Bu rivayetin vacip olmasına delil teşkil etmesine dair problemler vardır.

3- Allah’ın sizin üzerinizdeki en büyük farzları... Canlarınız, mallarınız ve inançlarınız için takiiye yapmanızdır.

4- Her kim beş vakit namazını kılarsa, Allah Teala iki namaz arasında işlemiş olduğu günahları örter, ancak ölümcül günahları (ölüme sebebiyet verici günahları) af etmez... (ölüme sebebiyet verici günahlardan biri) kendisine ya da mümin kardeşlerinden birine zarar gelmesine neden olacak şekilde takiiye’yi terk etmektir.

5- Takiiye kanın korunması için konulmuştur.

6- Takiiye müminin siperidir.

7- Takiiye müminin siperi ve müminin zırhıdır.

8- Ey Süfyan sana takiiyeyi hatırlatırım, Halil İbrahim’in sünneti olan takiiyeyi ve Allah azze ve celle Musa ve Harun’a buyurdu ki: “Firavun’a gidin şüphesiz o tuğyan etmiştir

Bazıları öldürülmesi haram olan bir canın öldürülmesini haram kılan ayet ve rivayetlere dayandırarak, bunun vacip olduğuna delil olarak kabul etmişler ve gücü yettiği halde başkasının canını korumayı terk etmenin, tıpkı katl-i nefis gibi olduğunu ve katl-i nefsi haram kılan delillerin bunu da kapsadığını iddia etmişlerdir.

ve onunla yumuşak bir dille konuşun.” Bu rivayetin canın korunmasında takiyyenin vacipliğine delalet etmesinde soru işaretleri vardır.

9- Sultanın öfkesini kendine çekme ki, aksi takdirde kendi elinle kendini helaka sürüklemiş olursun.

Üçüncü Konu: Başkalarının Canını Korunmanın Vacip Oluşu

Acaba başkalarının canını ölümden korumak, nehyi anil münker şeklinde olmasa bile vacip midir? Sorunun bu şekilde bir şart ile sınırlandırılmasının sebebi, başkalarının canının korunması, nehyi anil münker şeklinde olursa, nehyi anil münkerin vacip olması dolayısıyla zaten vacip olacaktır.

Vacip Olmasının Delilleri:

1- Bazıları öldürülmesi haram olan bir canın öldürülmesini haram kılan ayet ve rivayetlere dayandırarak, bunun vacip olduğuna delil olarak kabul etmişler ve gücü yettiği halde başkasının canını korumayı terk etmenin, tıpkı katl-i nefis gibi olduğunu ve katl-i nefsi haram kılan delillerin bunu da kapsadığını iddia etmişlerdir.

Bu delillendirmenin, hatalı olduğu açıktır; çünkü katl-i nefis, nefsi korumayı terk etmek gibi değildir, ancak nadir ve özel durumlarda bu olabilir.

2- Başkalarının canının korunmasının vacip oluşu ve bunun gerekliliği çok açık bir şeydir, bunun için bir delile ve özel bir delile dayandırmaya gerek yoktur.

Bu delillendirmenin hatası da şudur ki, farz edelim başkasının canının korunmasının vacip oluşunu ve gerekliliğinin kabul ettik,

bu zorunluluk ve açıklık mutlak surette de değil, özü itibarıyla canın korunmasının vacip oluşudur. Dolayısıyla sadece yakın edilen kısmı kadar bunu kabul edebiliriz.

3- Vacip oluşunda icma edilmesi. Cevahir'in müellifi bazı kimselerden, başkalarının canını korumanın vacip olduğuna dair öne sürülen deliller mutlak değildir ve bunun tek delili icma'dır, bu delil farz edilen söz konusu meselede (elindekini karşılıksız bağışlayarak başkalarının canını korumanın vacipliği) yasaklanmıştır.

4- "Her kim de birini (hayatını kurtararak) yaşatarsa, sanki bütün insanları yaşatmıştır" ayetini delil olarak kabul etmek. Bu ayetin tefsirinde bir çok rivayetler zikredilmiştir:

- Fuzeyl bin Yessar diyor ki: İmam Bakır'a (a.s) dedim ki: "Her kim de birini yaşatarsa..." ayetinde kastedilen nedir? Buyurdu: Yanmaktan ya da boğulmaktan (kurtarmak). Dedim: peki bir kimse bir başkasını sapkınlıktan hidayete ulaştırırsa? Bu o ayetin en üst dereceden tevildir.

- Hemran bin E'yen diyor ki: İmam Sadık'a (a.s) dedim... : "Her kim de birini yaşatarsa..." ne demek? Buyurdu: onu yanmaktan, boğulmaktan, yırtıcı hayvandan ya da düşmandan kurtarmaktır. Sonra hazret bir müddet sükut ettikten sonra bana dönerek buyurdu: bunun en büyük derecedeki tevili, bir kimseyi İslam'a davet ettiklerinde bu davete icabet etmesidir.

- İmam Bakır (a.s) buyurdu ki:... "Her kim de birini yaşatarsa..." ne demektir? (yani) bir kimseyi öldürmemek, yahut onu boğulmaktan, yanmaktan kurtarmaktır. Bütün bunlardan daha üstünü onu, sapkınlıktan hidayete doğru sevk etmektir.

Bu ayet ve rivayetler, vacip oluşuna, tercih oluşuna, aynı şekilde mutlak manada vacip oluşuna hatta çok masraflı bir tedaviyle karşı karşıya kalındığında bile vacip oluşun delil olarak kabul edilmesi, hatalı olacaktır.

5- Muhtelif bablarda gelen birçok rivayetlerin delil olarak gösterilmesi, örneğin:

1- Cafer babasında o da Ali'den (a.s):

Diyelim ki, namaz kılan bir kimse, bir çocuğun emekleyerek ateşe doğru gittiğini ya da evin içine bir koyunun girdiğini ve bir şeyleri kırıp dökeceğini gördü. İmam buyurdu: namazdan ayrılarak, korktuğu şeyi emniyete aldıktan sonra, eğer konuşmamış ise, namazına devam edebilir.

Eğer namazı kesmenin haramlığı kesin olursa, rivayet başkasının canının korunmasının vacip oluşuna delil olur. Ancak tıpkı bu rivayet gibi eğer namazı kesmenin haram olduğuna dair bir delil olmazsa, başkasının canının korunmasının vacip oluşuna delil teşkil etmeyecektir.

2- Peygamber'den gelen rivayetler:

Peygamber buyurdu ki: "her kim bir müslüman'ın öldürülmesine bir söz ile dahi yardım ederse, kıyamet günü altında şöyle yazılmış olarak gelir: "Allah'ın rahmetinden ümidini kesmiş kimse."

Öldürmeye ve helak etmeye yardım etmek, her zaman nefsi korumamak anlamına gelmez ya da bu şekilde olması şüphelidir.

3- İbn Sinan'ın imam Sadık'tan (a.s) naklettiği sahih hadis:

İmam Sadık (a.s) sefer esnasında cünüp olan ve yanında az miktarda su bulunan öyle ki, onunla gusül alsa, susuz kalmaktan korkan adam hakkında şöyle buyurdu: eğer susuz kalmaktan korkarsa, o sudan bir damla bile zayi etmemeli, toprak ile teyemmüm almalıdır, toprak bizim için daha sevimlidir.

Fakihlerden bir kısmı, imam'ın (a.s) sözlerindeki "susuzluk" kelimesinin mutlak olduğunu ve başka bir kimsenin de susuzluğunu kapsadığını söylemişlerdir.

4- Halebi'nin rivayet ettiği sahih hadis

Halebi diyor ki: İmam Sadık'a (a.s) şöyle dedim: cünüp olan bir kimsenin yanında az bir su vardır, o suyla gusül alırsa susuz kalacağından korkmaktadır, şu halde gusül mü almalı yoksa teyemmüm mü etmelidir? Buyurdu: teyemmüm etmeli, aynı şekilde isterse abdest de alabilir.

Bu rivayetin delil teşkil etmesi önceki rivayetlere göre daha zayıftır.

5- Sema'e'nin muvassak* hadisi Sema'e diyor ki: İmam Sadık'ın (a.s) sefer esnasında yanında su olan ancak suyun azlığı sebebiyle korkan adam konusunda şöyle buyurdu: toprak ile teyemmüm etsin ve suyunu korusun. Çünkü Allah azze ve celle suyu ve yer yüzünü temizleyici olarak karar kılmıştır.

Bu rivayetin delil teşkil etmesi bizim amacımız açısından önceki iki rivayet karine alınmadan açık değildir. (*muvassak, Râvisinin akidesi bozuk olmakla beraber haberi tevsik edilmiş olandır)

6- Bir kimse, ey Müslümanlar diye feryat eden birisini duyduğunda, eğer onun yardımına gitmezse Müslüman değildir rivayeti.

7- Fırat bin Ahnef'in imam Sadık'tan (a.s) rivayeti:

Kendinden ya da bir başkasından elde edeceği şeyle karşılayabileceği halde, bir mümini ihtiyaç duyduğu şeyden men eden her mümini, kıyamet günü Allah Teala yüzü karmış bir halde diriltir sonra onu ateşe götürmeleri emrolunur.

8- Yardım etmeyle alakalı rivayetler.

9- Canın korunması için takiyeye yapmaya delil teşkil eden rivayetler. Örneğin:

"Takiyeye, kanınızı korumanız için vardır." Ve bu yöndeki hadisler.

10- Stoklanmış malın satılmasının gereğine (satmaktan kaçınılması halinde) delalet eden ve bu yöndeki hadisler.

Aynı şekilde Cevahir’de şöyle yazmaktadır: belki de, nafakaların delilleri de bu konuyu desteklemektedir. Fakihler gücü yetmeyen bir kimsenin nafakasını, kendisine yetecek miktarda halk tarafından karşılanmasını vacip olarak görmektedirler.

Başkalarının canının korunmasının vacip oluşunun akli bir gereklilik olduğu söylenebilir; çünkü bu işin iyiliğinde akli açıdan hiçbir tereddüt ve şüphe yoktur, tıpkı canın korunmasının vacip oluşu meselesinde geçtiği gibi.

Bütün bu söylenenler fakihlerin sözlerinden çıkardığımız delillerdi, bu delillerin başkalarının canının korunmasının vacip olduğuna delil teşkil ettiği söylenebilir, ancak açıktır ki, eğer bunun delillerini vacip oluşun esası olarak kabul edersek, bu deliller mutlak vacip olduğuna delil teşkil etmez.

Fakihlerin Sözleri

Şeyh Tusi Hilaf’ta şöyle diyor: Eğer bir kimse başkasının yiyeceğine zorunlu kalırsa, o yiyeceği vermek ona vacip değildir...

Şafii diyor ki: O yiyeceği vermek vaciptir ve zorunluluk halindeki kimse, iki halin dışında değildir, ya yiyeceğin bedeli yanında veya kendi şehrinde vardır, ya da onu alacak parası yoktur. O yiyeceği alacak parasının olması halinde, yiyecek sahibinin bedelini almadan o yiyeceği vermesi ona vacip değildir. Eğer yiyeceği alacak parası yok ise, o yiyeceği parasını almadan bağışlamak yiyecek sahibine vaciptir. Bazıları kendi şehrinde o yiyeceği alacak parası olsa da, eğer hali hazırda yiyeceği alacak parası yok ise, o yiyeceği bağışlamak yiyeceğin sahibine vaciptir demişlerdir.

Bizim delilimiz (bağışlamanın vacip olmaması) beraeti zimme (yani kesin bir hüküm olmamasından dolayı sorumluluk getirmeyen şek durumu) olmasıdır ve bunun vacip oluşuna delil gereklidir.

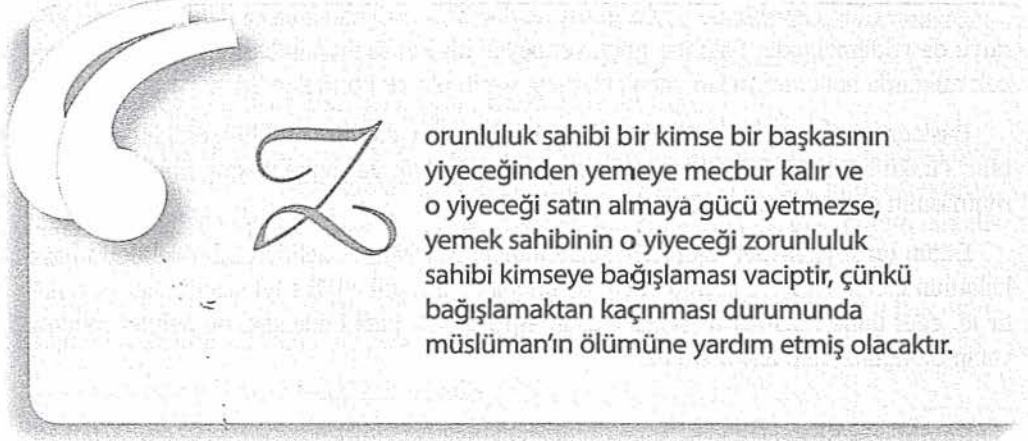
Serair adlı kitapta şöyle zikredilmiştir:

Eğer bir kimse başkasının yiyeceğine zorunlu kalırsa, o yiyeceği vermek ona vacip değildir, çünkü beraeti zimme durumu vardır ve bunun vacip oluşuna delil gereklidir.

Şeyh, Mebsut’ta şöyle diyor:

Eğer bir kimse başkasının yiyeceğine zorunlu kalırsa, - ki zorunluluk sahibinin özelliklerini önceki konularda açıkladık - o yiyeceği vermek yiyeceğin sahibine vaciptir. Peygamber’in (s.a.a) şu sözleri bunun delilidir: “her kim bir müslüman’ın öldürülmesine bir söz ile dahi yardım ederse, kıyamet günü alında şöyle yazılmış olarak gelir: “Allah’ın rahmetinden imidini kesmiş kimse.” Denildi ki bu (zorunluluk sahibi) daha layıktır. Zorunluluk sahibi ki hal dışında bulunmaz: ya o yiyeceği alacak parası vardır ya da yoktur. O yiyeceği alabilecek parası varsa, yiyecek sahibine o yiyeceği bağışlamak vacip değildir, eğer bedelini ılsa o başka. Çünkü zorunluluk sahibi kimsenin zorluğunu gidermenin o kimse üzerine vacip olduğunu söyledik, bununla birlikte diğerine de zarar vermemeliyiz...

İbn Berrac şöyle diyor:

zorunluluk sahibi bir kimse bir başkasının yiyeceğinden yemeye mecbur kalır ve o yiyeceği satın almaya gücü yetmezse, yemek sahibinin o yiyeceği zorunluluk sahibi kimseye bağışlaması vaciptir, çünkü bağışlamaktan kaçınması durumunda müslüman'ın ölümüne yardım etmiş olacaktır.

Bir kimse zorunluluk halinde yiyecek mundar bir şey bulamadı ve başkasına ait olan bir yiyeceği buldu ve onu satın alacak gücü de yok ya da onu satın alacak gücü var ama o yiyeceğin sahibi satmaya yanaşmıyor, ona bir şeyin karşılığında ya da karşılıksız bir şey vermiyor. Şu halde acaba, mecbur kalan kimse o yiyeceği elde etmek için sahibiyile kavga edebilir mi? Bu sorunun cevabı evettir, yiyecek için onunla kavga edebilir, çünkü zarara karşı kendini bilfiil (bazı nüshalarda bilakl olarak geçmiştir) savunmak vaciptir ve yine Allah Teala'nın sözüne isnaden: "kendinizi ellerinizle tehlikeye atmayın..." Özellikle de Peygamber'in (s.a.a) şu rivayet nakledilmiştir: "her kim bir müslüman'ın öldürülmesine bir söz ile dahi yardım ederse, kıyamet günü alnında şöyle yazılmış olarak gelir: "Allah'ın rahmetinden ümidini kesmiş kimse." Böylesi bir durumda yardım etmek, öldürmekten daha üstündür.

Allame, Kavaid'de şöyle diyor:

Eğer ödeyecek bir şeyi varsa (yani zorunluluk sahibi yemeği satın alacak bir şeye sahipse) ve yiyeceğin sahibi aynı değerde bir karşılık (semenul Misl) talep ederse, onu o yiyeceği bağışlamaya zorlamak vacip değildir, karşılığını ödemek vaciptir.

Ve Münteha el Metalib'de şöyle deniliyor: Eğer bir insan, susamış birine rastlarsa ve bu yüzden ölmesinden korkarsa, (abdest için var olan suyunu) o suyu ona içirmesi ve teyemmüm etmesi vaciptir. Lakin umumdan bazıları bu söze muhaliftirler.

Bizim delilimiz şudur ki: evvelen, eğer ona su içirirse, onun canını kurtarmış olur ki bu da "Her kim de birini (hayatını kurtararak) yaşatarsa..." ayetinin kapsamına girer. İkinci olarak, insanın hürmeti, namazdan üstündür. Bu açıdan eğer namaz kılarken bir kimse-nin boğulduğu görülürse, namazı terk edip onu kurtarmalıdır... Üçüncü olarak, başkasının canını kurtarmak vaciptir ki bunun tafisi yoktur, her ne kadar abdest almak da vacipse de, teyemmüm ile telafi edilebilir, abdest yerine teyemmüm alınabilir.

Şeriatte şöyle denmektedir:

Zorunluluk sahibi bir kimse bir başkasının yiyeceğinden yemeye mecbur kalır ve o yiyeceği satın almaya gücü yetmezse, yemek sahibinin o yiyeceği zorunluluk sahibi kimseye bağışlaması vaciptir, çünkü bağışlamaktan kaçınması durumunda müslüman'ın ölümüne yardım etmiş olacaktır... ve eğer bu durumda zorunluluk sahibi kimse, bu bağışın karşılığında kaçınırsa, çünkü zaruret, yiyecek sahibinin o yiyeceği zorla karşılıksız olarak bağışlatmasına, zorunluluk sahibinin yaşaması için bağışlanmanın karşılığı kaldırılması sebebiyle izin vermektedir. Eğer yiyeceğin sahibi, değerinden fazla bir şey talep ederse, Şeyh fazla ödemek vacip değildir diyor. Eğer vacip olduğu söylenirse, yine bu iyiliktir, çünkü yaşamak için zaruret durumunda olmak, ödeme yapma zorunluluğunu ortadan kaldırmıştır.

Şehid-i Sani, Muhakkik'in teyemmüm babındaki şu cümlesinin "Kullanılması halinde susuzluk korkusu..." şerhinde şunları söylemiştir:

Susuzluktan kasıt, ya ferdin kendisi veya ihtirama haiz olan diğer canlılardır. Telef olmaları durumunda kanları heder olacaktır, bunlar ister insan olsun isterse hayvan. Hayvan isterse kendisinin olsun, isterse başkasının, her ne kadar hayvanı kesmek için saklıyor olsa da, o anda o hayvanı kesmeyi düşünmemektedir.

Urve'nin müellifi şöyle diyor:

Namazı yarıda kesmek bazen vaciptir, kendi canını korumak ya da ihtirama haiz olan bir başkasının canını korumak, namazı yarıda kesmekten daha önemlidir. Yahut şer'en korunması vacip olan bir malın korunması daha önceliklidir.

Şerayi'den aktardığımız rivayetin şerhinde Cevahir'in müellifi şöyle diyor:

Şeyh, Hilaf'ta ve İbn İdris ise Serair'de kendilerinden naklolunanların ışığında, zorunluluk sahibine yemeğin bağışlanmasının vacip olması meselesine muhalifler ve yemeği bağışlamayı vacip olarak görmüyorlar. Asli delile göre ve yine yiyeceği bağışlamak, katle yardım etmek olarak görülmesi iddiasını kabul etmemişlerdir. Öte yandan, bir başkasının canının korunması konusunda, hatta yiyeceğini bağışlamasının gerektiği durumda bile sağlam bir delil yoktur. Bunun tek delili icma'dır ve icma da böylesi bir durumda yasaktır, şayet bütün zamanlar ve yerlerde birileri zulüm ile öldürülürse, bunun tersi olması söz konusudur. Eğer onların katlinin önüne malından harcayarak geçilebiliyorsa, aynı şekilde hastaların tedavileri ve hayatta kalmaları büyüklerin görüşüne göre malı bağışlamaktan önceliklidir.

Ancak, zikredilen bu konulardaki hatalar açıktır ve hürmet sahibi müminin canının korunması, zaruri ve açıktır ve konuşmaya bile gerek yoktur. Belki, buna getirilen deliller, nafakalar konusunda geçti, fakihlerin aciz bir kimsenin nafakasının yetecek kadarının emininin halka vacip olduğunu söylemiştik. Yardım edilmesine delil teşkil eden rivayete ek olarak, belki bu meselenin delil gerektirme zorunluluğuna ve delil yerine geçecek izel ispatlara ihtiyacı olmadığı söylenebilir.

Nafakalar bahsinde Cevahir'de şöyle yazılmıştır: Nafaka – sadece nafaka olması yönüyle, yoksa muhterem bir canın korunması için verilen nafaka değil – şu üç sebepten biri dışında vacip değildir, evlilik, akrabalık ve sahiplik.

Müstened-i Şia'ın yazarı şöyle diyor:

İcma'en yiyeceğin bir başka kimseye (zorunluluk sahibi olan kimseye) bağışlanması konusunda şüphe yoktur. Çünkü yiyeceğin bağışlanmasından kaçınılması durumunda, muhterem olan bir canın helak olmasına yardım edilmiş veya ona bir zarar verilmiştir. Yine meşhur rivayetlere göre: "Bir kimse, ey Müslümanlar diye feryat eden birisini duyduğunda, eğer onun yardımına gitmezse Müslüman değildir." Yine Fırat bin Ahnef'in rivayeti: "Kendinden ya da bir başkasından elde edeceği şeyle karşılayabileceği halde, bir mümini ihtiyaç duyduğu şeyden men eden her mümini, kıyamet günü Allah Teala yüzü kararmış, gözleri morarmış, elleri boynunda zincirlenmiş bir şekilde diriltir ve şöyle denilir: bu Allah ve resulüne ihanet eden kimsedir. Sonra onu ateşe götürmeleri emrolunur."¹⁸ Ayrıca bu konuya delil teşkil eden diğer bir rivayet de vardır.¹⁹

¹⁸ Kafi, c.2, s.367.

¹⁹ Müstened-i Şia, Neraki, c.15, s.25.